

Donna Alba

COROLA

este imprint al

Editurii ACT și Politon

Str. Înclinată, nr. 129, Sector 5, București, România, C.P. 050202.

Tel: 0751 066 694, e-mail: office@corola.net

www.corola.net

Ediția de față reproduce textul ediției tipărite la Editura Cultura Românească, București [1935].

Grafia a fost uniformizată acolo unde existau variante oscilante.

© 2026 Editura ACT și Politon pentru prezenta ediție

Editor: **Camelia Zara**

Tehnoredactor: **Teodora Vlădescu**

Coperta: **Alexandra Ilie**

Copyright Manager: **Andrei Popa**

Producător: **Adrian Hoțoiu**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

MIHĂESCU, GIB I.

Donna Alba / Gib I. Mihăescu. - București: ACT și Politon, 2026

ISBN 978-630-303-445-4

821.135.1

AVERTISMENT: Distribuirea, copierea sau piratarea în orice fel a acestei cărți nu este pedepsită numai prin lege, dar contravine și tuturor normelor și principiilor etice și sănătoase pe care un astfel de titlu le promovează. Ce fel de efect va avea energia pe care vreți să o transmiteți mai departe, dacă aceasta vine prin furt, ilegalitate și lipsă de respect față de autor și față de toți cei care au contribuit la crearea acestei cărți, astfel ca ea să ajungă la dumneavoastră? Împărtășiți cu ceilalți informațiile importante, valorile și lecțiile pe care le-ați aflat din acest material, într-un mod corect și responsabil.

Gib I. Mihăescu

Donna Alba

AM PORNIT CU STÂNGUL ÎN LUME, ca și în război. La demobilizare, acolo în dosul magaziiilor gării, pe câmpul presărat cu mese și cu soldați beți de fericirea vieții recâștigate, pe toți i-am auzit: „Băgați de seamă, când vă veți vedea cu libretul în mână, să porniți cu dreptul!” Dar eu știu că oricât m-am muncit cu gândul, acum un an, să mișc întâi dreptul, când s-o da semnalul de plecare, spre front, din obișnuință militărească – deși acum nu se mai răcneau porunci scurte ca la paradă și nimeni nu se uita cu ce pas o ia omul spre moarte –, am mișcat stângul. Și iată-mă c-am ajuns prin atâtea ploii de foc, cu picioarele și cu mâinile zdravene, cu pieptul neîngăurit, tocmai aici, în această zi sfințită a liberării de orice pericol. Iar astăzi e zi de marți și dacă toți oamenii dimprejurul meu se fac a uita c-au să pornească înapoi pe drumul vieții, cu tot dreptul mișcat întâi, într-o zi atât de nefastă, eu mă simt din cale afară de mulțumit. Mai lipsește să fie astăzi 13. Dar sunt hotărât, de acum înainte, toate faptele mari pe care le voi face să le pornesc în zi de marți și de 13, căci sunt hotărât să fac numai fapte mari. Și am băgat de seamă! acestea sunt zilele oamenilor cu voință, – și am mai băgat de seamă, oamenii cu voință nu trebuie să se gândească niciodată la astfel de nimicuri și trebuie să întreprindă tot ce au de întreprins ori când s-o nimeri.

Iar eu am multe de întreprins: mai întâi să-mi refac situația mea... civilă. Așa numesc situația pe care o voi avea, pe care trebuie s-o am de-acum înainte în lume. E foarte drept: războiul m-a vărsat sublocotenent în rezervă. Asta e un lucru înfiorător de

important pentru mine și e o adevărată mustrare, ținând seamă cum m-a cules acest război de pe drumuri. Nu de pe drumul lung pe care l-am făcut mânat din urmă și din lături de gradații serviciului de recrutare, cu întregul meu contingent de puștani neîmbărațați și sgomotoși și sfârșind să rădă numai când cădeau de răscrută oboseală sau de schije zbârnâietoare, improșcate de un aeroplan hain. Nu de pe drumul ăsta vreau să spun că m-a cules războiul. Acest marș sălbatec, trebuie s-o recunosc, îmi da cel puțin provizoriu o direcție în viață, oricât de bine s-ar fi văzut, la capătul lui, chiar marginile vieții însăși.

Dar înainte de a porni într-aci, nu eram decât pur și simplu o haimana, un vagabond. Am fugit de-acasă, mai de grabă de la școală, din clasa a patra de liceu, dar am fugit, se chiamă, de sub scutul și autoritatea părinților, cu mulți ani în urmă. Trebuie să mă fi urmărit pretutindeni cu poliție și telegrame, căci tatăl meu era doctor de târg și om cu stare: avea și vie și, acolo la vie, ascultând cum țâraie ploaia pe acoperișul hardughiilor cu butoae goale, lin, teasc și zdrobitori, prin care îmi plăcea să mă vâ, am plănuit întâia mare îndrăzneală din viață. Fluieram a drum lung și-mi ziceam: când voi pleca anul ăsta la Craiova (adică la liceu) – fiu-fiu, după două săptămâni – fiu-fiu... sbughi-o... Și râdeam, gândindu-mă nu atât la mutra tatei în fața acestei împrejurări, cât mai ales a domnului Stiègler, directorul meu de pension... Iar ploaia țâraia înainte și eu ceteam pe Mihail Sadoveanu, care mă îmbia la ducă... Așa țâraia și-n cărțile lui ploaia pe șindriile acoperișurilor și pe covergile căruțelor mocănești. Apoi mai glăsuia acolo despre zăvoaie și despre poduri umblătoare și alte lucruri multe și minunate, pe care aproape ardeam să le văd. Astfel de lucruri minunate se găseau ele și pe la noi, dar eu vream să le văd departe, căci în depărtare ele trebuiau să fie și mai triste, ca ploaia asta, și mai dragi. Mai găsisem doi scriitori ruși cari mă invitau la plecare:

Gorki și Gogol – și cu ei în servietă și cu Sadoveanu pe deasupra, am șters-o într-o bună zi, cu 38 de lei în buzunar, pe care parte îi economisise, parte îi șterpelișem din buzunarul tatei înainte de a lua drumul, chipurile, al școalei. 7 lei m-a costat trenul până la Brăila, iar de-acolo toate drumurile le-am făcut mai mult pe jos. Însă la Brăila m-am făcut hamal în port – eram cel mai bun gimnastic din clasa mea și puteam să bat pe oricine din cele două clase superioare ale mele. Chiar de la Brăila mi s-a pierdut urma.

Pe urmă, pe unde n-am umblat! Am fost și la Odessa, numai așa, ca să dorm o noapte pe chei și alte vreo două, trei prin stepă; dar mai mult am dormit pe chei, însă pe vagabonzii lui Maxim al meu nu i-am găsit. În locul lor am dat de niște namile leneșe și murdare și care-și blestemau soarta – cu scandal mare la fiecare clipă – și scui-pau în ea; dacă ar fi putut, ar fi omorât-o, dar pentru că așa ceva nu era cu putință, se înjunghiau uneori între ele într-o hărmălaie de nesuferit. Când am încercat să le spun unora că tocmai o astfel de soartă e frumoasă, că e fără apărare și fără hotar, erau să mă înjunghie și pe mine. M-am întors atunci tot la Sadoveanu, la oamenii lui mai mult muți și cari rezolvau totul cu o îmbiere spre oala cu vin; ăștia nu puneau mâna la cuțit pentru un gând bun ce le aduceai, ba, dimpotrivă, atunci vârau tesacul înapoi la brâu și deschideau ochii mari spre câmpii, spre culmile, spre zăvoaiele și apele peste care împărăteau și urechi largi la o poveste chiar fără tâlc sau la o vorbă de duh, fără nici un folos, dar bine adusă.

Pe urmă, cu vârsta, m-a prins dorul călătoriilor pe apă. Dar pe vapoare nu mă primeau fără învoirea părinților, fiind încă prea tânăr, din care pricină am început să mint și să mă prefac: ba am întocmit și niște certificate potrivite de minune pentru tot ce mi se cerea. Mai ales iscălitura tatei o trăgeam cu o siguranță fără pereche, iar pecețile, pe care mi le împrumuta vreun servitor de pe

la cine știe ce oficiu pentru un gologan sau o glumă, știam cât să le întorc în loc, astfel ca numele țării și al instituției de care era nevoie, să iasă limpede, dar al localității și al județului meu să apară încurcat și întinat. Astfel am putut să ajung, cum spun, la Odessa, și mai pe urmă să fiu înrolat pe vase de comerț, care m-au dus la Constantinopol, în Grecia, în Asia Mică, în Egipt și chiar până în Amsterdam. Atunci eram împins din urmă de cărțile lui Pierre Loti și Claude Farrère, pentru că, dacă la alte cărți de școală nici nu mai vream să mă gândesc măcar, îmi plăcea totuși să cetesc povestiri și romane și dorința de a pătrunde într-o literatură mai mare ca a noastră m-a făcut să pierd multe nopți (uneori între zilele de munci istovitoare) cu buchisitul unor hârțoage cu istorioare franțuzești și a unor dicționare vechi și – băgasem de seamă chiar de pe atunci – puțin cam proaste. Le luasem sâmbrie de la un anticar brăilean, pe care l-am ajutat să se mute. Dar și la Brăila și la Galați și la Constanța îmi plăcea să mă amestec printre marinari străini, uneori le plăteam și chefurile, ba chiar mă alegeam și eu cu oasele rupte, oricât eram de voinic (pentru că ei și la beție știau unde trebuie aruncat un pumn și unde trebuie prigonit cu altul), numai ca să le prind grai și obiceiuri. Și astfel o rupeam nițel englezește și nemțește; dar ambiția mea era să învăț întâi și întâi franțuzește și, cum vase franceze nu prea veneau prin părțile noastre, învățam astfel de la turci, de la greci și de la alți străini cari știau, și mai cu seamă din cărțile cu istorioare copilărești și din dicționarele cele stângace.

După ce a izbucnit războiul cel mare, ca la un an, am vrut să plec la Marsilia să mă înrolez în armata franceză; dar abia atunci s-a băgat de seamă că actele mele erau șubrede de tot. Ba s-a mai băgat de seamă – și eu la fel, abia atunci am băgat de seamă – că uitasem să mă prezint în anul acela la recrutare (pe vapoare nu

servisem decât în marina comercială). M-am pomenit, așadar, oprit la comănduire pentru fals și nesupunere la legile militare. Și cum abaterile mele penale se împărțeau între jurisdicția militară și civilă, m-am pomenit purtat între baionete, de la tribunal la comănduire; așa am putut într-o bună seară s-o șterg binișor din convoi și atunci tocmai prin munții Vrancei m-am oprit. Dar pe drum am dat de crame, de dealuri și văi cu răsunet de sfârlează și dorul de ai mei m-a încleștat deodată, cu mare tărie. Însă eu tot am mai rătăcit până-n miezul iernii pe coclauri neumblate, am răzbătut la drumuri nemaibătute și la răspântii cu hanuri și cu focuri de popas ca la începutul pribegiei mele.

Dar pe aici începusem să nu mă mai simt ferit ca în porturi. Am socotit că tot mai nimerit este să mă pierd în vălmășagul și-n lavra orașelor mari. Și m-am aciuat la Iași odată cu primele ninsori din anul acela 1915. Însă chiar într-a doua săptămână m-am întâlnit cu doi concetățeni din târgul meu oltenesc. Eu i-am recunoscut de îndată, însă credeam că ei nu vor ghici cine sunt sub trăsăturile anilor din urmă și mai cu seamă cu statura mea cea nouă, care de când fugisem, crescuse cu repeziciune de copac.

Totuși i-am văzut că mă privesc cu luare aminte și șopocăesc ceva între dâșii; dacă n-ar fi fost evrei, m-aș fi întrebat ce pot căuta ei tocmai la Iași? Au șopocăit și au privit de mai multe ori în urmă, iar eu am grăbit după colțuri tot mai multe și mai întortochiate, până la hanul tot ovreesc unde locuiam. Acolo am tresărit la glas străin în jargon: am întredeschis ușa, crezând că au dat iarăși de mine conorășenii mei. Erau alții, necunoscuți, dar eu n-am mai ieșit acum din planul nou ce-mi făurisem. Mi-am pus hainele bune, potrivite cu condiția tatei pentru că, deși trăsesem beții multe, dar un ban tot pusesem deoparte, pentru cărți de cetit, pentru îmbrăcăminte și pentru vreo lipsă negândită (și-mi prisosiseră, pentru că umerii mei lați mi-au găsit totdeauna de

lucru; mai ales femeile, când aveau nevoie de muncitori cu ziua, mă angajau de la prima vedere: știam eu că eram și chipeș, și nu odată după plată – căci la plată nu renunțam niciodată – sfârșisem angajamentul în patul lor). M-am gătit deci ca un vrednic fiu al domnului doctor Mihalache Aspru din Zăreni și mi-am luat bilet de tren pentru ținutul natal. Dacă târgușorul părintesc ar fi avut gară, aș fi luat chiar și bilet de clasa 2-a, ca să cobor cât mai onorabil din vagon în fața concetățenilor și poate și a tatălui meu. Însă din gară de la Dragășani mai făceam aproape șaizeci kilometri de căruță, drum de deal și pădure, până-n târg la Zăreni.

Tata m-a primit cu uimire și mama s-a pierdut de mai multe ori de bucurie și lacrimi, când m-au văzut. Pe urmă tata, care era om de realități, a umblat și s-a zbătut în toate părțile, ca să-mi aranjeze starea precară în fața legilor. A luat de mai multe ori în lung drumul și mai greu al Râmnicului, capitala județului, și cu deputatul locului și cu prefectul, care de asemenea i-era prieten politic, mi-au potrivit situația. La militarie, eram acum amânat pentru o așa zisă criză de *colici hepatice* (în viața mea n-am suferit altă durere decât de apăsarea cumplită a țestei, când mă îmbătăm prea rău), iar chestia falsului, pentru că mai complicată, căpătă o îndreptare și mai minunată. Procesele fură contopite într-unul și aduse încoace, la tribunalul județului; iar după câteva înfățișeri se stinse totul. Drept mulțumire pentru ostenelele tatălui meu (se prefăcea că umblă pentru mine în urma stăruelilor și lacrimilor mamei, altfel, după el – m-asigura – n-aveau decât să mă înhațe la armată și să mă înghită pușcăria), făgăduii solemn să continui liceul în particular. Colicele hepatice îmi mai obținură o amânare și, în iunie, spre marea fericire – pe care de astă dată nu o mai putu ascunde – a tatei, obținui diploma de absolvire a patru clase gimnaziale.

În război am plecat cu contingentele tinere și cu alți amânați. Nu ne-au recrutat, dar din cauza invaziei au fost ridicați toți cei în stare să poarte arme de la 18 ani în sus și trimiși în Moldova. Acolo am fost ținuți pe lângă oficiile sedentare până ne-o veni rândul să umplem regimentele, iar cei care aveau mai mult de 4 clase de gimnaziu, împărțiți pe la școlile militare. În satul acela de lângă Iași m-am despărțit de tata, care fusese de asemeni mobilizat cu grad de colonel medic. Când am ieșit din școală, proaspăt elev plutonier, și m-am dus să-l regăsesc, tata murise cu trei luni înainte de tifos exantematic. În schimbul acestei teribile vești, comandantul oficiului sedentar mi-a propus să mă repartizeze la regimentul de marș al diviziei. Eu însă am cerut să merg pe front, și din durere pentru moartea tatei, dar mai ales din curiozitate. Era tocmai în anul luptelor de la Mărășești, dar regimentul a trebuit să stea mai multe zile în rezervă, aproape de apa Siretului; abia mai târziu, după un marș forțat de o noapte și o zi cu ploaie caldă, neîntreruptă și nesuferită de august, am fost aruncați în foc la Muncel, pe-o latură a Mărășeștilor. Acolo am rămas după respingerea inamicului, am durat tranșee și n-am mai fost schimbați până la armistițiu; însă de lupte mari n-am mai avut parte, decât o dată, la 14 septembrie, cu prilejul unei rectificări a frontului. În colo, mici hărțueli neînsemnate și neîncetatul bombardament al aruncătoarelor de mine; nici o mândrie și nici un fel de eroism nu-ți pâlpăia în artere, în fața acestui soi de morți războinice, persistente și anonime. În cele din urmă, însă, mă alegeai și eu, care mă „culcam” cel din urmă la începutul bombardamentului, cu frică și grijă pentru bruma de suflet cât îmi mai rămăsese de pe urma acestui trai de cârțiță bătută până-n fundul viziunii, – și acum numai că auzeam cel mai mic șuier și mă zvârleam, ca un automat, la pieptul pământului ocrotitor.

Am pășit cu stângul la demobilizare – cum am spus –, pentru că și când am plecat pe front am pășit cu stângul. În schimb, când ne-a luat cercul de recrutare să ne ducă în Moldova, am pornit cu dreptul și totuși a murit tata. Dar nici stângul nu mi-a fost cu noroc, pentru că, ajuns înapoi la Zăreni – erau încă trupe de ocupație în Oltenia – când am confirmat mamei că e adevărat ceea ce aflase despre tata numai pe jumătate de la soldații reîntorși înaintea mea, a căzut greu bolnavă de cordul ei și peste trei săptămâni a închis ochii și dânsa. Am rămas deci singur cu casa și cu via, pe care, scârbit de aceste lovituri, le-am vândut cu preț bun și, după plecarea nemților, am luat drumul Bucureștilor.

Am inaugurat o viață de chefuri, dar când a trebuit în sfârșit să schimb haina militară – aveam voie demobilizații să le mai purtăm – m-am revăzut, chiar în haine civile bune și elegante, vagabondul de odinioară. Atunci crunte ambiții mi-au cutreerat creurul și inima: am început să învăț cu furie, pentru a-mi continua liceul, și am știut așa de bine la examenul pentru clasa V-a, că am obținut media cea mai mare. Însă atunci am băgat de seamă că față de alți camarazi de război, cari aveau grijă să se prezinte în uniformă, profesorii erau nespuse de indulgenți. Asta m-a făcut ca la examenele ce-au urmat să mă prezint și eu cu studiile numai amestecate, în schimb cu uniforma mea cea veche și care, în restrîștea ponoselei ei, avea aerul cel mai eroic din toate uniforme de față. Însă cum, cu vremea, bună voința profesorilor pentru epoleții demobilizaților începu să se micșoreze, iată iar mijând în mine gândul falsului și al excrocheriei, ba mai mult încă, iată chiar acest instinct înfăptuindu-se cu de la sine putere, parcă săvârșit de altă ființă, dinaintea ființei mele uluite și paralizate. Astfel, la clasa VII-a m-am înfățișat cu mâneca tunicei dungată deasupra cotului de două galoane de rănit, iar la clasa VIII-a, de trei. S-a întâmplat însă ca la clasa VIII-a să se nimerească unul din

profesorii cari fusese și la clasa VII-a; mi-a sărit inima din loc când ochii lui s-au oprit atât de scormonitori pe cele trei galoane, care reprezentau cele trei răni închipuite ale mele. Însă după nota care am obținut-o la anatomie – obiectul lui – am văzut că privirea fusese de respect; mai putea omul să-și amintească după un an ce galoane a văzut la mâneca unui sublocotenent!

Cu uniforma aceasta am făcut minuni și la facultate: însă precaut, din cauza comendurei, n-o îmbrăcam decât numai la examene. Afară de-un singur nemernic – și încă tocmai cel de drept roman! – în care instinctul patriotic era mort pe semne cu desăvârșire, toți profesorii înainte de a-mi nota bila în catalog, se inspirau parcă contemplând câteva momente din nou cele patru galoane de fir auriu (deveniseră patru, proporțional cu timpul și studiile) de pe mâneca tunicei mele, pe care și acum o păstrez ca pe-o sfântă moaște, evident însă fără galoane de rănit. Numai, cum spun, profesorul de roman, cu o nesimțire care ar fi revoltat desigur și pe cel mai placid cetățean al României Mari, mi-a considerat mâneca în tăcere și a întors privirile ostentativ plictisit. Cum, nici patru răni pe câmpul de luptă nu-l impresionau pe acest beneficiar al bugetului Patriei? M-a întrebat despre *In jure cessio**, despre care, mărturisesc, n-am prea știut să-i dau prea multe amănunte, însă am accentuat pe singurul care-mi rămăsese clar de la mica lectură a textului, că la romani *militarii ce se distinseseră în război* erau scutiți de unele din formalitățile greoaie ale mancipației și ale acestui *in jure cessio*. Și, rostind răspicat acestea, i-am brădat disprețul din ochi cu privirea mea vulturească, îndesând cotul cu galoane pe masă. Și închipuiți-vă, acest ambuscat, parcă și-l văd, brun, gras și inexpresiv ca o tobă mare, m-a trântit, vorba aceia, de

* *In iure cessio* (loc. lat., renunțarea în fața magistratului) este un exemplu de aplicare a jurisdicției grațioase, întrucât părțile simulează un proces cu știința magistratului, în scopul obținerii unor efecte juridice. (n. ed.)

mi-au mers fulgii, încât la sesiunea următoare, m-am simțit nevoit să-i parcurg cursul anost nu mai puțin de șapte ori.

Dar înainte de toate trebuie să reamintesc de acel moment al vieții mele, care a fost un punct de plecare al întâmplărilor ce vor urma în aceste destăinuri. A fost clipa atât de dramatică pentru mine, când am văzut întâia oară pe *Alba*. Însă în minutul acela, care mi-a întors după răsucelea lui, ațâți ani de mai târziu, eu n-am știut că femeia gravă și mândră, înaltă și încremenitor de frumoasă, care a trecut pe lângă mine, purta numele Alba, nici că purta numele distins de familie pe care am aflat mai târziu că-l poartă, și nici că în viața noastră cărările ni se vor încrucișa iarăși așa cum ni s-au încrucișat.

Destul că peste tot acest tineret, în mijlocul căruia mă găseam și care era îngrămădit dinaintea ușei cu geamuri întunecate și cu grele zăbrele a liceului unde trebuia să ne trecem examenul de absolvire, *capacitatea*, cum îi spuneam noi, o tăcere de moarte s-a lăsat deodată. Eram toți strânși prea de vreme, și intrarea în liceu, ca și în curtea liceului, rămăneau încă oprite. Băeți chipeși, îmbrăcați elegant, cei mai mulți cu primul lor costum civil, stăteau pe ieșiturile fereștrucilor ca de cetate ale subsolului clădirei imense, sau în picioare, în grupuri zgomotoase, toți cu grijă de dunga de la pantaloni și toți îmbățați de culorile hainelor civile, cele mai multe – majoritate zdrobitoare – în *bleu-marine*. Printre grupurile staționare ale băeților, grupurile mobile ale fetelor, câte cinci-șase, cu mâinile petrecute una altea pe după șale, parcurgeau îngusta și zgomotoasa tabără, presărând la tot pasul vioaiele și galeșele lor priviri, flori albastre, verzui, ruginii-închise sau negre ca fiorul din adâncul besnelor înfricoșate. Băeții le culegeau cu drag, iar alții, cei mai pirpirii, nici nu se mai uitau la aceste școlărițe, ci

rostogoleau bulbucății lor ochi timizi, cu aere exagerate de îndrăzneală, trecătoarelor elegante sau aparițiilor feminine din mașinile fugare.

Se găseau și exemplare distonante, în această exuberanță și nepăsare, chiar pe treptele pline de țărână ale scărei de intrare, pe care le acaparaseră din vreme ca primi ocupanți; erau îmbrăcați în haine lustruite de băeți de prăvălie sau în vechi uniforme rebegite. Ei nu vreau să piardă nici ultimele minute, căci răsfoiau atenți prin cărți și maculatoare; din când în când, își șopteau înfiorați, informându-se de vreun membru necunoscut din comisie, pe când dincolo, în grămada nepăsătorilor, se auzeau expresii admirative ca acestea: „Ăla, înaltul și subțirelul? – ei bine, ăla vorbește latinește, domnule!” sau: „Cine, obraznicul ăla gras, de nu-i mai stă gura? Are scrisoare de la domnu’ ministru Duca în buzunar, dragă!”

Și deodată s-a lăsat acea tăcere, comunicându-se din grup în grup ca o fulgerătoare contagiune: trecea ea, Alba. Cu pas de sus, cu o privire care nu se oprea nicăieri, ea parcurgea talazurile de tineret, care se dau în lături ca valurile mării Roșii dinaintea pasului lui Moise. Fetele înseși și-au strâns florile lor albastre, castanii și întunecate, și-n semne de firesc omagiu le-au aruncat asupra ei, până când a ocolit colțul: în ochii celor mai multe nu era invidie, ci mândria și încrederea în propriul lor viitor, de care nu le mai despărțea acum decât încă vreo două, trei examene. Dar trecătoarea cea minunată nu s-a uitat nici un moment, la nici una și la nici unul; numai eu am izbutit să întorc spre mine un moment ochii ei de nesigură culoare, dar în orice caz teribil de întunecați, și chiar să smulg un zâmbet, ce spun, un adevărat început de răs, de pe floarea buzelor ei.

Dar cum? Dumnezeu! sinistru succes!

Eu o văzusem încă mult mai de departe, dar când a ajuns în dreptul meu, pentru întâia oară mi s-a întâmplat în viață, mâna a început să-mi tremure ca apucată de-un frig nervos și deodată marele dicționare de peste 2000 de pagini al lui Bailly format în 8 și cel de peste 1500 al lui Quicherat, au început să-mi joace sub braț: până să întind mâna cealaltă să le opresc, când ea era la un pas de mine, Bailly a și apucat spre caldarâm, de care s-a oprit cu o detunătură spăimântătoare și pe urmă a pornit și Quicherat cu restul de cărți. Ea m-a privit înminunată de această întâmplare, și gravitatea ei s-a scuturat de mai multe ori în acele sbucniri de râs, pe care totuși se silea să le oprească.

A devenit oare mai mândră de ea însăși plecând mai departe? Pentru că era evident, după focul din obrajii mei și după urechile mele, pe care le simțeam ca două vâlvătai, ea și-a dat seama care a fost cauza penibilei stângăcii. Multă vreme în juru-mi a răsunat râsul băeților și al fetelor; ele mă priveau chiar adânc și lung pe sub genele lăsate, dar când vedeau că întorc ochii într-altă parte nu se puteau stăpâni să nu izbucnească în hohote înfundate, ascunzându-și capul una după umărul celeilalte.

În tot timpul examinării, gândul mi-a zburat departe în după amiaza aceea. Fără să vreau, ba chiar silindu-mă să alung astfel de idei neroade, nu puteam să-mi explic de ce trecătoarea, care părea nobilă și avută, a tresărit atât de vehement la bubuitura dicționarilor de limbi moarte. De bună seamă, răspunsul e limpede: cine n-ar fi tresărit, când unui cogemite ofițer, cu trei galoane de rănit pe mânecă, îi scapă atât de aproape două vârtoase cărți din mână, bufnind așa de puternic pe asfalt? Dar mi s-a părut mie... tresărirea aceea, ba da, am văzut bine... era pentru mai mult decât atât... parcă era un svâcnet de nemulțumire pentru orice zgomot, pentru

orice întâmpinare nepotrivită cu mersul gândurilor, cu potriveala împrejurărilor, pe care femeia aceasta frumoasă le aștepta în drumul ei. A râs ea, fără îndoială, la urmă, și-n râsul ei pâlăia orgoliul că-i fusese adresat pe neașteptate un omagiu atât de insolit, dar acum, când în sala de examen scârțâe doar tocurele și ochii pătrund tot mai profund în încâlceala stilului ciceronian, eu văd bine că râsul acela a fost parcă de ușurare, de mulțumire, de bucurie că toată explozia, tot neașteptatul întâmplării caraghioase, n-a fost decât atât ce-a fost și încă, un compliment, un umil compliment al unui biet ofițeraș descins și demobilizat care-și trece un examen în restanță, un stângaci și sincer compliment, adresat involuntar rarei ei frumuseți.

Dar atât și nimic mai mult: ea a plecat cu adierea aceea de teamă care i-a pâlăit deodată în ochi și-n suflet, a plecat mai departe cu ea, numai acoperită de un zâmbet de mulțumire, de fericire și orgoliu. Nu știu dacă ați văzut vreun copil fraged și frumos pălit de cine știe ce bruscă spaimă și n-ați dorit ca spaima aceea să aibe un motiv real, să nu fie stârnită de-o biată vedenie copilărească, pentru a interveni de îndată, până și riscându-ți viața, numai ca să primești de pe buzele subțiri și din ochii grei un semn de mulțumire, numai pentru a vedea mâinile plătând și febrile îndreptându-se recunoscător spre tine? Dar acum închipuiți-vă pe această frumoasă femeie, cerându-vă ajutorul într-un moment de cumplită panică, într-o grozavă derută sufletească? Poate fi ceva mai minunat, mai dulce, mai răscolitor, decât recunoștința unor ochi frumoși de femeie? Eu îmi terminasem, cred, bine tezele la latină și mai ales la greacă (urmasem clasică, pentru că prin porturi ajunsesem s-o rup bine în grecesca modernă și, cu toate deosebirile acesteia de elina veche, mi-era grozav de ușor să descifrez texte și să mă servesc de dicționarul enorm, care mă făcuse de rușine adineaori) și-n așteptarea semnalului de plecare,

mergeam cu gândul după femeia care-mi mulțumise cu ochii pentru spontana mea gafă admirativă. Dacă sufletul ei era agitat, drumul ei trebuie să ducă pe cărări întortochiate, mă gândeam, și mă vedeam ieșindu-i dinainte la cel mai greu cot al vieții. Mi-au plăcut totdeauna drumurile complicate, încurcate, al căror sfârșit să nu poată fi văzut, nici măcar ghicit, după primii pași. Războiul ar fi fost pentru mine un adevărat amuzament, dacă scena luptelor s-ar fi schimbat zilnic ca-n tragedia napoleoniană. Dar monotonia tranșeelor mă exasperase cu desăvârșire, și toată amintirea acestui formidabil eveniment al vieții mele nu se traducea decât prin miros de pământ și prin imaginea unor băltoace de noroi și sânge: noroioasă glorie!

Acum stăm în odaia asta de școală, pe băncile căreia băeți de oameni așezați se străduiesc să descopere, în încâlceala frazelor antice, drumul cel mai drept al vieții. Eu însumi m-am zbătut adineaora la fel, pentru un astfel de drum, cu toate că mă îngrozesc de-acum de netezimea și monotonia lui; o, capetele astea toate, tunse sau frezate, ondulate, pomădate, oxigenate, și dracu mai știe cum, mă desgustă literalmente cu încăpățânarea lor de a-și afla, prin muncă cinstită sau mici pungășii pe sub bancă, un rost cât mai clar și o comoditate cât mai sigură a traiului lor viitor. Mi-e scârbă pur și simplu, cu toate că nu mă ridic să apostrofez pe profesor, de mizeria acestor formalități idioate și știu bine că mâine voi veni la fel, să scriu și să mă las întrebat, să mă treacă toate nădușelile în căutarea celui mai bun răspuns, că apoi voi merge mai departe la universitate și voi frecventa regulat și docil pe toți acești grăduitori ai culturii mele, cari trebuie să-mi dea o pecete și-o iscălitură, să aplice o marcă standard pe clocotul adânc al sufletului meu.

Textul pe care l-am tradus din grecește descrie primii pași ai lui Ulise în insula nimfei Calypso. Eu știu tot episodul mai

departe, și versurile limpezi și armonioase, și frumusețea sentimentelor care se închiagă aci răsună atât de distonant în această incintă de căpătuială, că mă cutremur. „Lăsați-mă după femeia necunoscută, s-o pândesc la colțul străzii, să pătrund cât de puțin în încâlceala cărărilor străbătute de pasul ei majestuos!” imploră ochii mei pe domnul de greacă cu ochelari de celuloid, cu burtă cât un butoi de zece decalitri și cu degetele pătate de cafeniul trabucurilor proaste pe care le pufăie după program. „Iată unde vă poate duce, bravi băeți, versurile lui Homer”, par a grăi ochii lui crăpând de satisfacție, și pântecul crăpând de tensiune. Iar băeții scriu de zor, foarfecă dicționare și aruncă sterpe sonde în străfunduri de memorie, pelerini triști ai vieții în drum neogoiat spre idolul lor, idealul lor sfânt, burta domnului profesor sau alte burți cu cât mai mari, cu atât mai sus pe scara vieții netede și drepte.

Se vede că profesorul de limbi vechi a înțeles rugăciunea ochilor mei, că ne-a permis celor ce am terminat să ieșim. M-am postat la răspântia din fața liceului, pândind în adâncul străzii pe care cotise necunoscuta. Și mi s-a părut c-o revăd, chiar mai repede decât mă așteptam. Era încă departe, însă mersul ei de antică regină mă asigura că nu poate fi altcineva. Aș fi vrut s-o urmăresc pas cu pas din depărtare, să-i prind pe încetul firul nemulțumirilor, poema tristețelor ei parfumate cu grelele picături ale tentațiilor și misterului, și gândul mă duce hăt-departe, mă vedeam apărându-i salvator în armură, în culmea supremei restriști, – când ea avu deodată un moment de ezitare, o mașină a trecut pe lângă dânsa, ea a oprit-o și s-a urcat repede. Imbecilul, n-am înțeles dintr-un început că mă cunoscuse de la distanță după enormele dicționare; mașina a prelins bordura trotuarului pe care mă aflam și-n trecerea fulgerătoare, n-am văzut decât ochii adânci care mă priveau, poate cu spaimă, poate cu mânie, poate cu batjocură, pe deasupra genții de șarpe, deschise în dreptul buzelor și-al feței.

E îngrozitor cum omul nu vede încă la apropierea semenului său decât dorința de a face rău, egoismul și interesul, și nici un gând bun și curat nu acordă intrusului care sosește dintr-o altă cavernă.

Am așteptat aci, în locul acestor încrucișeri ale soartei cu necunoscutul trecător și incert, zile de-a rândul. Târziu, la o săptămână, o înmormântare somptuoasă m-a înfășurat la o revărsare de ape negre la postul meu de veghe; convoiul venea pe drumul de pe care ea-și luase sborul cu mașina. Mi-am dat seama de la început că mortul e un bărbat, un om cu mare situație, și gândul acesta m-a învăluit îndată, că ea nu e străină de jalnica solemnitate; am cercetat deci cu luare aminte ferestrele mașinelor grele și cernite care formau suita, dar chipul ei nu l-am văzut printre gravii și eleganții jeluitori. În schimb, dintr-un grup care se răsletise puțin de grosul alaiului pedestru, am prins aceste vorbe, pe care, curios, nu le-am uitat, cu toate că nu le-am găsit nici o legătură deocamdată, nici cu funebrul convoi, nici de bună seamă, cu aceea ce mă interesa pe mine. „Și acum puteți vedea ce maestru este acest Georges Radu Șerban...”, tocmai sfârșea unul de vorbit, când au ajuns în dreptul meu. „Eu cred c-a fost avantajat și de ardoarea lui obișnuită, care de data asta s-a preschimbat în adevărată furie...”, a răspuns după un moment un altul. E atât de straniu cum eu n-am reflectat mai adânc asupra acestor cuvinte, care m-ar fi adus de la început pe drumul cel bun și, dimpotrivă, ele nu-mi veneau mai târziu în minte, decât ca să illustreze cât de indiferentă era această ceremonie participanților invitați și cât de indiferentă putea fi banala întreținere a acestora față de aceea ce se sbătea în sufletul meu.

Astfel, zadarnic am mai pândit la colțul liceului și la șosea, zadarnic am bătut străzi și cartiere. Zadarnic am așteptat prin *hall*-urile cinematografelor și vestibulul teatrelor; ciudata frumusețe trecătoare nu mi-a mai fost dat s-o văd. Cu prilejul atâtor

căutări și așteptări, am întâlnit alte femei, pe care, asmuțit de nenoroc, le-am urmărit, le-am cunoscut și m-am înveselit cu ele în intimitate. Degeaba, ochii lor erau limpezi și rostul vieții lor din cele mai lămurite. Degeaba, ea nu era, neliniștea acea delicioasă din privirile ei n-o mai găseam și timpul trecea acum iute, când îmi dam seama și mă uitam îndărătul vieții mele. Am încercat apoi primul examen la facultate și m-am poticnit (ah, nemernicul de „roman” care, cu siguranță, în ascunsul conștiinței lui simpatiza cu nemții, deși toți pretindeau că-și făcuse studiile la Paris, – dacă nu era cumva de origine ungurească, așa cum îl arăta fața-i rotundă și ochii mici, negri, jucăuși), pe urmă l-am câștigat și apoi l-am câștigat și pe-al doilea.

În sfârșit, mi-am luat și licența și acum băteam Calea Victoriei ca unul care nu mai avea nici o osteneală de înfruntat în viață; dar ea, ea, zâna neliniștei și a misterului, nicăeri! Nu-mi rămânea pentru potolirea sufletului meu decât să mă obișnuiesc cu gândul că va fi fost vreo provincială în trecere prin București, sau, Doamne! cine știe ce actuală parisiancă, revenită doar în treacăt prin patria pe care o părăsise de copilă. Și când astfel de presupuneri îmi cutreerau prin cap, îmi venea uneori gândul să răscolesc țara în lung și-n lat, dar ideea Parisului nemărginit mă liniștea îndată ca pe un nebun o găleată de apă cu ghiață. Bani de mult nu mai aveam, pentru că leul se rostogolise rău de tot, și scurtă vreme după primele chefuri de capitalist retras la București, cu bani la ciorap spart, am băgat de seamă că vândusem pe nimic viișoara și casa părintească; dar eu știam să găsesc ușor și să duc bine la capăt orice lucru hamalesc, și în privința asta nici Parisul nu m-ar fi înspăimântat. Însă acolo eu socot lumea mai călită în nevoi și disperare; pe când aici, unde buna stare mai trona până mai alaltăieri neturburată și unde groaza restriștilor țipă atât de strident, pe toate cărările, în ochii senini și neobișnuiți cu greul, e tocmai

locul unui brav cavaler rătăcitor ca mine. Deci, la lucru, în căutarea unui devotament, căruia să mă subjug cu tot sufletul și trupul! Dar unde, dar cum? Durerea plânge pe atâtea fețe, dar eu vreau să fie ceva frumos, complicat și romantic; ar trebui poate să dau și un anunț la ziare. Însă toate astea sunt numai glume gratuite și pure prostii. În gândul meu nu domnea decât o singură femeie și mai cu seamă lumina aceia ciudată din ochii ei. Iar încăpățânarea de-a nu o uita, de a nu renunța la nădejdea găsirii ei, mi-o explicam ca pe o prevenire, ca o asigurare, ca o siguranță nu numai că o voi mai întâlni odată pe femeia asta, dar că, hotărât, ea va întoarce într-un fel sau altul acul care arată perindarea irevocabilă a seninului și gravelor intemperii pe cadranul existenței mele.

Cu toate că urmam Dreptul, știință care nu-mi plăcea deloc, frecventam Palatul de justiție nu pentru a învăța mecanismul proceselor, ci pentru a contempla mizeriile omenești și atâtea taine ale vieții, pe care numai judecățile le pot înfățișa. Eram satisfăcut când vedeam hoți pedepsiți și mă necăjeam de-a binelea când vreun avocat izbutea să găsească o *chichiță* de amânare, tocmai când sabia tăioasă a sentinței se coborâse la câțiva milimetri numai de gâtul celui tras la răspundere. În loc să mă bucur chichița, ca pe un viitor meșter apărător, în loc să mă facă să murmur și eu de admirație ca gloata de pe băncile din jurul meu, extasiată de acest renghi jucat justiției de-un limbut firav, cu zâmbet șiret, cu haină demodată și pe figură cu stigmatul boalei de ficat, deplângeam pe reclamatul uluit și deplângeam sentimentul de dreptate, care mi se părea că scoboară, din ce în ce mai mult, din conștiința oamenilor, cu cât băteam mai des sălile umbroase și totuși prăfuite și anoste ale marelui palat. Aveam impresia limpede, din ce în ce mai limpede, că magistrați, avocați și legi deampreună, cu toți și cu toate și-au dat mâna să orbească până la desăvârșire pe

zeița cu un biet cântăraș în mână și cu sabie ruginită, și așa destul de strâns legată la ochi. Am înțeles repede în această mare clădire că dacă aș avea vreo nefericire personală din pricina vreunui semen al meu, niciodată nu m-aș adresa aci ca să mi se repare nemulțumirea. Și mă bucurai că nu mai am pe nimeni și nimic în lume de care să mă tem că s-ar putea înfrupta de atâta strâmbătate câtă plutea aci și câtă se cocea pe lungile culoare, în grefele mucedo, în anticamerele cabinetelor de instrucție, în sala pașilor pierduți și mai cu seamă în aceasta așa denumită „Urlătoare”, informă și monotonă, al cărei vuet era destul de compact ca să acopere bine articularea discretă a atâtor nemernicii.

Procese de fals mă atrăgeau în deosebi și mă scandalizau achitățile vinovaților. Faptele mele trecute nu-mi puneau câtuși de puțin în cumpănă revoltele actuale; să fi fost asta semn că m-am îndreptat sufletește? Nici vorbă că nu, doar la examene prezentam regulat tunica galonată cu ceaprazurile aurite ale minciunei celei mai sfruntate, ale profanărei celei mai nerușinate. Nici nu căutam să găsesc în faptele mele trecute și prezente motive de scuză legitimă, deși poate aș fi găsit uneori, și nici nu încercam să le situez față de ceea ce vedeam aci, într-un grad mai benign ori chiar inofensiv. Mă descopeream și eu un păcătos ca toți aceștia, iar ceea ce mă deosebea de ei era numai faptul că în loc să mă bucur de-a valma cu dânșii că ne găsim în bună companie, mă răzvrăteam de-a surda contra lor și contra mea, instinctiv, în fața câte vreunei sentințe cu susul în jos, în vreme ce rațional, mai apoi, mă linișteam că așa trebuie să fie și că eu însumi, în orice caz, nu eram îndreptățit să mă offensez pentru așa ceva.

Mai ales când auzeam șapte pe culoare că la cutare magistrat deochiat (vai, și de câți nu mai mergea vorba!) tariful pentru amânare era atâta, pentru un termen scurt sau lung, după nevoie, era atâta, pentru o achitare sau o condamnare, după poziția celui

interesat era atâta, jubilam, cu nespusă tristețe de altminteri, că nefericitul acela dinaintea barei, învinuit pe nedrept sau fremătând de dorul de a-și vedea drepturile restabilite, nu mi-e frate sau soră, unchi, văr sau chiar prieten. Individ anonim – sufeream mai ușor nenorocirea ce-l păștea și pe care eu o știam dinainte; în cel mai bun caz ea avea să conștie dintr-o pierdere de timp atât de mare, dintr-un jaf al avocaților așa de crâncen, că orice idee de dreptate avea să se transforme pentru bietul om într-un fel de satisfacție idioată că și-a zbugumiat zdravăn adversarul, deși el însuși n-a avut o soartă mai bună.

Cu această acră și enervantă dispoziție pentru viitoarea mea meserie, eu îmi urmam înainte soarta. Regretam că nu am început medicina, poate și aceia mi-ar fi săturat setea mea de tainic și de insolit, dar acum era prea târziu să mai dau îndărăt: mi-era lehamite s-o iau de la capăt cu studiile și apoi eram grăbit să întreprind ceva serios în lume. Ce? Nu știam încă. Să mă fac magistrat nici nu visam; să mă ploconesc pentru a obține un loc mai bun ar fi fost cea mai teribilă josnicie pentru mine: să fii recunosător politicianului care a intervenit pentru tine și totuși să juri că vei distribui dreptatea în chipul cel mai obiectiv cu putință, găseam că e o mișelie, o absurditate la care mi-ar fi fost cu neputință să mă pretez; atâta mai trebuie să-mi mai și scontez turpitudinile! Iar într-un fund adânc de județ nu vream să mă duc; știam că acolo trebuie într-adevăr oameni purificați ca mine acum și însuflețiți de intențiile cele mai bune, dar nici prin gând nu-mi trecea să mă înămolesc atât de departe. Și mi-era frică: eu, fugarul din tinerețe, apucat din nou de nostalgiile marilor orașe, nu cumva, în cele din urmă, aveam să pactizez cu monstrul politic, să mă întorc nemernic și umilit la cea mai sinistă Canossa.

Eram doar un incomplet, îmi dam perfect de bine seama. Mă desgusta nemernicia și nedreptatea, dar aveam oare acum în

mine oțelul necesar care să nu se poată înmlădia dinainte tentațiilor lor? Când, bunăoară, apariția cea frumoasă și necunoscută avea întâmplător să-mi tae iarăș de-a curmeziș drumul vieții? Îmi simțeam apoi sufletul muiat încă în păcătoșenie, pentru că mă surprindeam gândind: după ce-mi voi lua licența, n-am să mai uzez de nici o haină cu galoane de *rănit*, înțelegând prin asta că n-am să mai mă folosesc în avantajul meu de nici o turpitudine oricât de mică. Dar îmi acordam astfel soroace și asta îmi scădea și mai mult ideea, și așa destul de proastă, ce-mi făceam despre mine. O singură scântee mai lucea în această țărână imundă și anume gândul că eram un om sincer, gata să proclam: „Toți cei ca mine deoparte, să lăsăm pe cei buni să judece și să cârmuiască!” Doamne, câte capre albe ar mai rămâne, când noi, cele negre, le-am face în sfârșit loc... Și mai aveam o bucurie: toate aste gânduri, pe care la urma urmei puteam să nu le am, îmi dovedeau că părul caprei care reprezenta persoana mea nu era tocmai-tocmai așa de negru...

În avocatură știam că am să-mi sfârșesc veleatul. Și căutam pe acela care să-mi servească de ideal și indemn. I-am auzit pe toți, și nu erau puțini cei pe care-i admiram pentru logica neînfrântă a argumentelor, pentru tactica zdrobitoare a momentelor când știau să se servească de aceste argumente, pentru strategia gradăției în care le mânuiam. Dar în ochiul lor triumfător, în mijlocul bătăliilor câștigate, surprindeam recele ironiei, opacul vitreg ca un ochi mort al lipsei de suflet. Chiar când pledau pentru o cauză nobilă, îi puneam numaidecât în locul adversarilor, susținând cu ardoare tema inversă. Și era de-ajuns atât: să-i mut cu imaginația dintr-un capăt în celălalt al barei, ca să mă îngrozesc de răceala de cuțit, de lipsa de umanitate a acestor aprige dueluri. Eram înfricoșat mai ales văzându-i cât de puțin se sinchiesc de această lipsă, ba chiar o excludeau categoric din preocupările lor, afectând

exclusivitatea așa zisului adevăr pur, nepăsarea doctorului care străbate cu bisturiul măruntaele pacientului. Straniu adevăr pur care poate fi dovedit ca valabil pe două fețe contrarii, sinistru chirurg care poate opera și cu ascuțișul și cu mânerul cuțitului!

Înfricoșat că nu pot prinde un fir, un singur fir conducător firesc și drept, în această harababură de gânduri și de revelații, mă înfigeam și mai adânc în amintirea femeii frumoase, ce-mi fusese dat să văd doar în spațiul strâmt al unei fracții infime de timp, pe vremea când îmi treceam ultimul examen liceal. Și, lucru extrem de straniu, cu imaginea ei în minte, dădui în sfârșit peste omul care mi se păru, în activitatea lui de luptător al dreptății, animat de-o flacăra mai nobilă, mai sfântă. Sau, în orice, caz: urmând o linie unică. Bizară coincidență!

Ca unul care-mi dădusem o frumușică avere, obținută cu trudă cinstită de niște oameni cumsecade, pe-o biată sumă, pe care nu atât chefurile mele, cât și vicisitudinile economice mi-o aduseră repede la neant, mă socoteam o victimă socială și făceam cor cu cei pe care exproprierea neplătită deloc sau plătită cu preț în plină devalorizare îi adusesese în sapă de lemn. Combăteam, așadar, pentru o lege a impreviziunii, care mi se părea necesară, în aceste vremuri, atât pentru efectele-i economice salvatoare cât și pentru moralitatea ei. Cu o astfel de lege mi-aș fi văzut poate reîntoarce casa părintească și viișoara, pe care nu mi le expropriase nimeni, e drept, însă le dădusem în schimbul unei valori ce-o crezusem constantă ca și marfa oferită în loc. Băteam deci cu pumnul în masă contra „feloniei marei finanțe” și contra politicianismului, care bătea monedă și prospicia din devastarea vechei clase suprapuse, amăgite cu hârtii îndoelnice, în schimbul unui imens avut.

Exact atunci dădui, în secția comercială a tribunalului, de această statură dreaptă și subțire ca o tulpină de brad, de această vorbire impetuoasă și totuși elegantă, deși presărată ici colo de câte o florică de stil, uneori și aceasta, de mult fanată. De la început simpatia mea alergă spre acest om, el însuși foarte elegant, și a cărui barbă mică, neagră, străbătută de două fire argintii, prelungindu-i figura cu ochii adânci, cu pieleță de fată, îi da înfățișarea unui chip brâncovenesc, zugrăvit pe mănăstiri voevodale. Numele lui, care pe mine mă turbură într-un chip deosebit, asemeni avea rezonanță istorică. Radu Șerban, numele de familie, căci îl purta așa întreg după al domnului, care pretindea că-i fusese strămoș, stricat însă de prenumele personal, franțuzit după obiceiul clasei din care făcea parte: *Georges Radu Șerban*. Așa prinsei șoapta vecinilor din bănci. Prima dată crezusem că e vorba de un boer despuiat de avere, care vroia să dovedească judecătorilor că acei care-i ajutaseră moșia se întrecuseră cu gluma; chiar glasul lui se arăta dojenitor puțin, invocând meritele familiilor boerești, în cultura și economia țării, dacă de celelalte evenimente ale trecutului nu se mai ține seama. Dar când intră apoi, cu o siguranță, de sine uimitoare, într-o serie de considerațiuni juridice, pe care eu însumi nu le pricepui decât pe jumătate, și când văzui că toată argumentația lui se referă la un alt nume boieresc: Raul Ipsilant, înțelesei că e vorba de un avocat. Însă cum? Georges Radu Șerban! Judecând după chip și prestanță, trebuia să fie om în puterea vârstei și nu un debutant. Or, eu cunoșteam, cred, toți avocații de seamă ai baroului, pe toți, deci, cari puteau vorbi chiar cu *mai puțină* bogăție retorică, argumentație juridică și îndârjire bățăioasă ca acesta. Poate va fi fiind de la Iași, vreun profesor universitar, gândeam, sau din alt oraș mare: Brăila, Galați ori Ploști, acest om despre impetuozitatea căruia prinsesem zvon de mult, la o întâmplătoare ceremonie funebră. Dar aș fi înțeles atunci ca să pledeze la Curte,

în apel sau recurs, dar nu la Tribunal; și-apoi cuvântul lui curat muntenesc, ba chiar oltenesc sadea, nu mai lăsa nici o îndoială că nu putea veni de dincolo de Milcov. E un avocat nou, aflai pe urmă. A început de câțiva ani (?!) și de la început s-a dovedit un bun vorbitor și un om de studiu temeinic. Era mare proprietar și un priceput agronom cu întinse învățături de specialitate. Dar când moșiile i-au fost ciopârțite zdravăn, s-a apucat de meșteșugul dreptului: avea o licență veche și un doctorat neterminat dinainte chiar de a se dedica agronomiei. Imediat după război și-a întregit titlul cu o teză răsunătoare la Paris și iată... „promite grozav”.

M-am apucat stăruitor să urmăresc cariera aceasta bizară. O, în sărăcie lucie nu rămăsese urmașul domnului care a urcat tronul lui Mihai Viteazu. Moșie mai avea destulă și cunoștințele lui de bună seamă făcuse dintr-însa o grădină. Dar spre a se feri de noi surprize sociale, și-a împărțit munca de câmp cu cea de bară; pământurile lui erau în preajma Bucureștilor, în Valea Prahovei, unde îi rămăsese însemnate întinderi petrolifere și pe Neajlov. La cele din Oltenia renunțase definitiv în schimbul concesiunilor ce i se făcuseră dincoace.

Georges Radu Șerban – ar fi putut să-și zică și Basarab, dar încă din vremea bunicu-său familia renunțase la acest nume, pe care-l acaparaseră atâția quasi sau chiar neîndreptățiți – proceda cu adevărat boerește și în avocatură. L-am urmărit din sală în sală, din instanțele mai puțin însemnate până la Înalta Curte. Între cauzele pentru care interpunea talentul și vitejia lui de luptător cu fibre adânc atavice era o legătură, un sens. *Rara avis*^{*}, mai bine zis *unica avis*, era un avocat care păstra o atitudine. Își apăra clasa lui socială, cu energie și tactică, de valurile tot mai nedomolite ale

* *Rara avis* (loc. lat.): pasăre rară. Se zice de tot ce se întâlnește rar. (n. ed.)

dezastrului. L-am zărit, desigur, pledând și în alte procese, fără nici o legătură cu exproprierea; dar și într-acestea mi se părea că-și alege totdeauna poziția cea nobilă, pentru că dreaptă, pentru care făcea să-și încrucișeze tăișul priceperii cu adversarul.

Dar ce săvârșea omul acesta în procesele agrare era o deplină minune; ce amployare le da el unor chestiuni care în genere păreau anoste și fără culoare!

Le ridica la proporții înfiorătoare de tragedie și de epopee, le găsea totdeauna complicații de înaltă logică, dinaintea cărora reprezentanții ministerului dădeau pas cu pas înapoi, până la înfrângerea finală. Uneori statul sau obștile țărănești își întăreau puterile, cerând concursul temutelor celebrități ale baroului; a fost o mare îngrijorare pentru mine când am asistat la prima luptă deschisă în acest fel. Dar pe urmă aveam o plăcere să văd cum viteazul acesta răstălmăcea articolele legilor ca pe niște complicate figuri de floretă, învingând adesea, fiind străpuns și doborât onorabil de cele mai multe ori.

Era dreaptă și sfântă împrumutarea țăranilor: eu însumi strigasem astfel de atâtea ori, îndată după război. Dar ea trebuia făcută cu dreptate și înțelegere. Și-apoi, chiar în cazurile nedrepte, mă simțeam grozav de înduioșat văzând pe omul acesta, încolțit din toate părțile, menținându-se elegant pe poziție și știind să cadă așa cum vor fi căzut strămoșii cari i-au adus fală numelui: până în ultima clipă, a năruirii totale, el brava cu îndârjire pe cei care-i doborau casta și prăbușeau epoca faimei boierești, ochii lui erau luminați până la urmă de o credință dărză și era uimitor să vezi această zbatere titanică, de parcă s-ar fi încercat, cu toate forțele lui sleite, un singur biet om, să salveze cu pieptul lui de la înec o corabie imensă. Pe urmă, figura răpusă se brăzda de-o grea dără de răstriașe; parcă era o adâncă tăetură de spadă din mijlocul

frunței până-n rădăcina nasului și-n negrul bărbiei. Și uitătura lui de dispreț era asvârlită întreagă adversarilor, Curtii și insensibilului public asistent: o, cum ar fi poruncit el atunci să fie bătută cu biciul această grămadă de netrebnici. Spumega neputincios și crunt, cruntătura asta care avea să mă urmărească apoi până și-n adâncul viselor, și atunci vedeam această minune a minunelor în hodorogitul Palat al justiției românești: un avocat care știa să sufere pentru o cauză pierdută, nu un simplu actor care-și scotea masca îndată ce-a rostit ultimul cuvânt, spre a cerși aplauze vulgului.

La un an și jumătate după descoperirea lui Georges Radu Șerban și la vreo două luni după luarea licenței – era un făcut cu potrivirea aceasta între examene și marele eveniment al vieții mele – femeia nespus de frumoasă pentru mine și cu mândru mers regesc îmi încremeni iarăși ochii. Fulgerul a căzut pe o stradă retrasă și boerească pe unde eu tot îmi mai loveam piciorul de caldarâm, din obișnuință, căci tot cam la data întâlnirii lui Georges Radu Șerban îmi luasem orice nădejde și mă cufundasem în misterele dosarelor și ale articolelor de lege. Automobilul, pe care-l văzusem ieșind dintre aripile unei porți de fier, cu zece case mai la deal, a venit lin spre mine și a stopat drept în fața mea. Și să mai crezi că nu există o înlănțuire a lucrurilor, o stranie înlănțuire ale cărei verigi le vezi încolăcindu-se una de alta după spații de ani sau poate de decenii! Mașina a stopat și șoferul a sărit îndată și apoi a rupt-o la fugă înapoi. A fost uitat ceva acasă?... Prin deschizătura fereștricii lăsată, căci era acum un noembrie dulce și ruginiu, am revăzut-o. Am rămas locului, cu picioarele lipite de pavaj, pietrificat. Ea m-a privit cu indiferență și în fața insistenței mele a întors capul plictisită. Pe urmă m-a privit din nou și parcă am cetit un oarecare interes bine disimulat în creșterea

imperceptibilă a ochilor ei. M-a recunoscut? În prima clipită am crezut-o, dar pe urmă, când a început să privească iarăși pe fereastră dimpotrivă ca și când eu nici n-aș fi existat, m-am îndoit. Oare atât de puțin să mă păstreze în auzul ei ecoul enormelor dicționare rostogolite de sub brațu-mi paralizat! Adică de ce atât de puțin?... Deloc, deloc, deloc... Nici o amintire, nici o fărămitură de amintire din acel bubuit de grenadă, care de-atunci a răsunat de atâtea ori și atât de puternic în urechile mele, prefăcându-mă în bucați de rușine sau făcându-mă să cresc însuși în brațe și-n suflet, la gândul că i-am adus involuntar omagiu, o floare de mulțumire spontană și alta cu miros mai adânc de orgoliu satisfăcut. Și astăzi, acum, cum răsună de haotic în urechile mele bufnetul acela de demult! Mă uit cu ochii care sorb zarea ca ventuzele să văd după care anume zid o să reparașă șoferul și număr primele case, până într-acolo, ca măsurătoarea să-mi fie și mai sigură la ivirea lui. Și când aceasta se întâmplă și privirea mi se îndreaptă triumfal către ea, îi surprind coada ochiului spre mine, îngrijorată de pricina interesului pe care mi l-a câștigat lungul străzei. Cadența grăbită a pașilor șoferului o face să strângă buzele într-o mișcare de înțelegere și deplină nemulțumire. Și acum nu mă mai privește nici cu coada ochiului și nici măcar șoferul nu-mi aruncă vreo privire. Pe urmă mașina neagră și lucie pornește iar fără nici un sbucium, fără nici o burzuluială de motor, cu șuet lin, așa cum venise; pântecul ei larg de rață leșească pe roatele scurte, și această pornire fără opintire și sgomot, toate mă fac să mă simt umilit și josnic și cu rădăcini mai adânci în trotuarul de care înțelenisem; apoi, când totul dispăru, mă simții parcă ușurat de-o grea și umilitoare povară, îmi privii ghetete puțin scâlciate de noua pingealeală, dunga de la pantaloni crescând ca o creastă deasupra genunchiului și luciul pardesiului meu scurt, bine periat; și efluvii de voință și de încăpățănare mă podidiră din toate adâncurile lăuntrului

meu. Pornii cu pași siguri spre a unsprezecea poartă, ale cărei canaturi grele un îngrijitor în vestă și cu șorț alb de abia le închidea. Și pe emailul unei firme discrete, încrustată în ornamentația de fier a gardului, cetii așa de orbit, ca și de reînnoirea minunatei apariții: *Georges Radu Șerban, doctor în drept de la Paris, avocat. Cons. 9-11 ½ a.m.*

Era o casă retrasă de înaltul portal metalic, la mai mult de douăzeci de metri. O grădină în miniatură, tăiată la mijloc și pe margini de alei largi cu piatră galbenă în pătrățele mărunte, poate mai primea razele soarelui numai în zilele din preajma imediată a solstițiului de vară. Înaltele imobile vecine, care porneau chiar din trotoar, aruncau în restul timpului o neturburată umbră. Clădirea în piatră sau zugrăveală sură, era greu de distins ce anume, părea rece și impunătoare. De proporții respectabile, n-avea decât câte o fereastră de-a dreapta și de-a stânga intrării negre în fier; iar etajul, asemeni, o ușă la mijloc cu balcon mic de fier negru din care se lasă asupra parterului un felinar cu sticlă mată fieruit așîș-deri și iarăși câte o fereastră mare de-o parte și de alta. Doar persienele grele și *brise-bise**-le dinăuntru dau căldură și viață acestor ochi de cristal, de-o transparență vie și scormonitoare, de izvor. Treptele largi și lungi de piatră urcau puțin deasupra solului; la nivelul lor, de-o parte și de alta veghiau din adânc geamurile zăbrelite ale subsolului.

Acum era după amiază și prin urmare n-aveau loc consultații; când omul de serviciu pieri pe una din aleele laterale, totul muri dinaintea acestei locuințe cu atâtea sulite negre și chenare de do-liu. Acum văzui și cele două felinare de-o parte și de alta a porței

* *Brise-bise* este o perdea scurtă, adesea din dantelă sau material transparent, plasată pe jumătatea inferioară a ferestrei pentru a oferi intimitate, permițând în același timp trecerea luminii. (n. ed.)

de fier; asemeni paralelipedice, îngustându-se spre bază, din geam mat și fier negru, forjat, cizelat artistic ca la înmormântările clasa I.

Aș fi vrut să mă îngrozesc de aspectul acesta funebru, ca și de disprețul stăpânei și al slugilor; nici argatul care închisese poarta nu se uitase la mine, cu toate că mă oprisem net în fața lui. Aș fi vrut să plec cu gândul că în acest mormânt luxos nu este și nu poate fi chip de pătrundere pentru un om viu și plin de planuri strașnice pentru viitor, ca mine. Bărbuța neagră, tăiată de două fire argintii, a lui Georges Radu Șerban îmi apărui apoi în minte cu aspectul ei inactual de tablou mural din mucedde biserici. Un miros de untdelemn, de candelă și de tămâie îmi umplu deodată nările și văzui pe Georges Radu Șerban mânuind o spadă autentică, zbatându-se și tăind în gol, de-a surda, dinaintea jilțelor înalte ale Înaltei Curți. Ce apăra Georges Radu Șerban în fața acestor rânjete vii și omenești: pe morții din strada asta tăcută, fără nici o suflare, pe care mă apucau s-o parcurg de la un cap la altul, doar oi da de vreo vietate oarecare. Însă nimic, nici o mișcare, nici un zgomot; din când în când, porți largi ca de enorm cavou se căscau lin și fără nici un scârțâit și câte-un automobil prindea deodată să alunece pe asfaltul aleii mortuare, fără nici un zgomot, ca-n lumea de apoi. Apoi iarăși liniște deplină, încremenire.

Tocmai către un capăt, dădui în dosul zăbrelelor de un uriaș câine lup, odihnindu-se pe pânțec și lăsând să-i spânzure dintre armăturile ascuțite ale dinților o limbă lungă și roșie, ca o panglică. Nici el nu se uită la mine, dar nu mă lăsai până nu-l asmuții și nu-l repezii năpraznic împotriva-mi; îl făcui să muște zăbrelele groase cu dinții lui teribili și plecai satisfăcut că, în sfârșit, trezisem o viață în această cetate a morții. Și abia atunci frumoasa din basme, pe care o găsisem dormind în pădurea fermecată, îmi reveni cu râsul ei fricos și satisfăcut de demult, cu

mersu-i regesc, cu adâncurile de viață și teamă din ochii de culoare incertă și înegurați. Și toate nedumeririle, și toate întrebările, și toate visurile și hoinărelile cu gândul, și toate restriștile și desnădejdlile, pe care minutul trecerei ei pe dinainte-mi mi le lăsase pe atât amar de timp în suflet, izbucniră deodată în clocot și țâșniră cu furie de abur, sub mare presiune, în văzduh. Gânduri mari și bătaioase îmi fulgerară încă nedeterminate prin zările creierului, așa cum licăresc în profunduri indecise semnele furtunei potopitoare în nopțile de vară. Seva dorinței mă podidi din toate părțile și ea era una cu seva dorului de luptă, care trebuie să te ducă la liman.

Fatal, chipul luptătorului cu spadă, care lovește în van, iarăși se aprinse viu în cadrul minții mele: domnul Georges Radu Șerban mă aștepta dinaintea casei cu sumbră fațadă. Și-mi examina cu buzele boțite de scârbă, ghetele scâlciate și dunga pantalonilor, care se înălța ca o creastă deasupra genunchilor. Dar domnul Georges Radu Șerban primea să se bată cu unul ca mine și asta era prea mult, era tot... Castelana cu ochi înfiorați de-o teamă, al cărei rost acum părea că se deslușește, n-avea decât să privească din dosul grelelor persiene prin străveziul de izvor al cristalului. Doamne, care? din dreapta sau din stânga? – această luptă inegală dintre un elegant meșter al armelor trecutului și-o haimana, revenită de prin porturi și-abia scăpată de pușcărie, care n-avea decât brațul gol și dârș, dârș ca tinerețea clocotitoare.

Trei zile dădui târcoale casei cu sumbră fațadă, cum aveam s-o numesc de acum înainte. Tot timpul mă ferii dinaintea pușinelor ferestre; stăteam mai mult prin fața locuințelor vecine, pândind să văd cine intră și cine iese din bizarul domiciliu. Dimineața văzui într-adevăr unii clienți sunând la poarta avocatului: erau de

obicei stranii figuri dărăpănate, elegante perimate, haine ultrape-riate și bătând în verzui, ca ale mele. Pentru acești strigoi se răz-boia domnul Georges Radu Șerban; pe ei, sau măcar pe câte unul dintr-înșii vrea el să-l repue, nu ceva mai sus decât ajunsese acum, cum i s-ar fi convenit poate, dar în vechi măriri, stăpân al altora și al lumii. Și căscăi ochii până la refuz dinaintea unui tânăr destul de trecut, cu capul înfundat până aproape de sprâncene într-o adâncă pălărie tare, în pardesiu subțirel cu talia sus, modă care apusese de mult, trăgând totuși după dânsul, de un lăntuș de me-tal, o javră pipernicită și păroasă, cu smocuri de păr sur picurat cu alb, căzându-i în ochi. Cuadragenarul – nu putea fi mai tânăr, dacă-l priveai mai atent – cu aer de flăcău, avea desigur oarecare eleganță în mers și-un surâs fin și binevoitor, dar întreaga lui per-soană respira ceva apus și demodat. Fu pentru mine o adâncă mi-rare, cum slujitorul nu-i opri dobitocul afară și-l lăsa să fie înghițit o dată cu stăpânul de ușa mare, cu geam mat ca și al felinarelor mortuare și cu ornamentații de fier negru, îmbinându-se sepul-cral cu florile și mai mate decât restul, ale geamului însuși.

Dar curios, în zilele astea pe d-l Georges Radu Șerban nu-l zării, nici măcar ducându-se la tribunal, cu toate că odată mă urnii de pe tăcuta stradă abia pe la cinci după amiază, să-mi potolesc foamea, care mă ghiontea cu disperare. Și n-o văzui nici pe ea: automobilul cel elegant ieși și reveni doar o singură dată, dar gol; îl trimeseseră poate tot la vreo înmormântare a cine știe cărui scăpat de aceștia, pe care Dumnezeu îl iertase definitiv, sau dra-cu să mai înțeleagă! Știu că inima îmi sări din loc când porțile se dădură în lături să-i dea drumul: și când îl văzui gol, parcă scânci ceva în sufletul meu. Se duce s-o ia! strigai și așteptai înfrigorat ca la ultimul examen de Roman, cu profesorul care nu vrea să țină seama de galoanele răniților de război. Și el reveni tot gol, de-mi venea să mă reped cu capul în drevele de fier ale grilajului.

„Ah! trebuie făcut ceva!” îmi spuneam.

Această pândă idioată dinaintea casei mi se păru acum de-o stupiditate atât de caraghioasă și de inutilă, că-mi fu frică de astă dată să nu mă revadă vagabondând pe aci și așteptând-o. Pornii cu pas grăbit, șoptind cu disperare ca să umplu vidul din suflet: „Trebuie făcut ceva, trebuie făcut ceva”. Dar ce? Și cu fiecare nou pas pătrundeam și mai mult în golul de care mă temeam.

Groaza de acest gol, de neantul care se interpunea între mine și femeia care mă stăpânea, peste voința ei, mă înnebunea literalmente și mă făcea să clănțan înainte, cu glas articulat, spre uimirea îngrijată a trecătorilor: „Trebuie să fac ceva”, deși nu-mi trăsnea nici o iotă prin minte din ce aș fi putut, din ce-ar fi fost de făcut și gândit. Și, drace, de ce acest neant cumplit și negru, ca abisul de la marginea lumii? când stăteam amândoi și ne întâlneam doar în aceeași lume, în această lume? când ea locuia pe strada asta, la câteva sute de pași de aci și acum vorbea cu altul, poate cu domnul cu pălărie tare și cu o biată javră legată de lanț? Și ce poate fi ea lui Georges Radu Șerban? Soție, sau mai degrabă fiică... Hotărât, avocatul, dacă nu atinsese jumătatea de secol, mult nu mai avea de bună seamă. Iar ea putea foarte bine să se afle și sub douăzeci și... cin... la naiba, dar putea să-i fie și soră... la urma urmei chiar soție de i-ar fi fost, he, he... ce dracu, mare lucru ar mai fi fost și asta: soția avocatului Georges Radu Șerban, boer vechi și domn creștin, apărător al desmoșteniților soartei. Un avocat ca mulți alții, cum puteam fi și eu la urma urmei... În orice caz, domnule, onorate domnule Georges, soția dumitale îmi place și ce ești dumneata mai mult ca un avocat... Iată, mâine am să trec pe la secretariatul facultății și am să-mi scot diploma de licențiat – o fi terminat odată ministerul ăla cu iscăliturile! – și-n aceeași zi, dar exact în aceeași zi, adică 17, ba nu, 17 e azi, 18 noembrie, domnule Georges Radu Șerban, voi merge la baroul de Ilfov și mă voi

înscrie... Și cu începere de mâine vom fi colegi, domnule Georges Radu și cum mai te chiamă... Ei, ce atâta mare lucru...

M-am înscris într-adevăr în barou și pe urmă am dat raită prin sălile tribunalului și-ale curților, să dau de colegul meu cincantenar și să-l sfidez. Ha, ha, asta era tare nostim: ei bine, Georges Radule Șerban, unde ți-e hlamida de domn? Strămoșii tăi tăiau și spânzurau pe oricine ar fi vrut. Pe mine, dacă m-ar fi știut că-mi ridic ochii păcătoși la doamna, la doamna țării, cruntă perspectivă m-aștepta: călăul întâi m-ar fi jupuit de viu și m-ar fi umplut cu pae, după obiceiul pământului, ca să-mi contemplan singur imaginea din viață; pe urmă ar fi tras de sfoară de sus în jos, ca să mă ridice cât mai sus, lângă cuiul spânzurătoarei, să mă contemplan de-acolo și mai bine cu limba căzută printre dinți, ca o panglică roșie, ca a câinelui din curtea boerească. Pe vremea aceea eu nu eram decât un simplu câine, un biet câine nici măcar boeresc; dar acum suntem colegi, domnule Georges, să mori de haz numai auzind. Și voi lua procese țărănești contra expropriațiilor dumitale, contra acestor bătăuți de nenoroc și de capriciul timpului; să știu că plesnesc ca broasca din fabulă, umflat de învățătură, dar voi pierde noapte de noapte ca să studiez și să învățesc pe degete codurile și pandectele. Eu îți făgăduiesc că numele meu se va face auzit în casa dumitale, domnule Radule cel Frumos, cum se mai numea celălalt strămoș al dumitale.

Mi-am găsit în sfârșit adversarul în fața Înaltei Curți. Aștepta la strana lui, înfundat în jilț, cu ochii închiși, cu capul pe piept, cu firele negre ale bărbiei prinse de pieptii cămășei: părea că doarme somnul de veci al unui mitropolit. Aștepta ca preopinentul său, o forță a barei, să termine; și ascultându-l numai pe acest preopinent, din cuvântarea căruia, la fel ca și pe vremea când

eram student, nu înțelegeai iarăși decât lucruri răslețe, fără legătură, mă închipuii în locu-i și închipuii pe Georges Radu Șerban în locu-mi, nici măcar înțelegând pe jumătate, din câte ieșeau din bărbuța mefistofelică a rivalului temut. Îl executam, așadar, maestru în cadența focoasă a pledoariei acestui drac juridic simpatic, în pielea căruia mă credeam; iar urmașul de domnitori își lăsa capul brâncovenesc să cadă și mai adânc sub securea argumentației. Îl aneantizasem.

Dar deodată se făcu o tăcere, pe care, spre rușinea mea de june avocat, nu o prevăzusem: nu-mi dădusem seama că vorbitorul era tocmai la încheiere. Georges Radu Șerban se ridică mai târziu, dinaintea magistraților muți și solemnii. Și începu foarte încet, mi se părea nespus de curios cum niște judecători așa de bătrâni pot auzi o cuvântare atât de în surdină. Dar glasul prindea putere încetul cu încetul pentru a se opri apoi la o tonalitate mijlocie, ca a celor la cari puterea și siguranța de sine striga în locul vocii. Ascultam atent să supun unui examen critic avutul științific al rivalului meu; vream să văd adică de care parte cade mai greu talgerul în cântarul neînțelegerii mele. Cu cât Georges Radu Șerban avea să fie mai puțin ermetic decât celălalt, cu atât acul balanței va indica mai bine sărăcia bagajului său juridic; cu modesta mea licență, un alt criteriu de apreciere mi-era cu neputință de găsit. Și forțându-mi literalmente luarea aminte, constataam cu groază că biata mea atenție alunecă teribil pe delături; acele ei subțiri nu se prindeau deloc în angrenajul solid al raționamentelor desvoltate. Mă mișcai îngrijat în fața imensului drum pe care aveam să-l parcurg până a ajunge la Georges Radu Șerban; cu cât cuvântarea lui se desfășura mai în adâncime, cu atât mă simțeam mai uluit, mai îngrozit, mai zdrobit. Atăția bolovani din vechi cutremure, atâtea piscuri latinești, atâtea stânci ale doctrinei, atâtea ape perfide ale jurisprudențelor invocate se înălțau teribile

de-a latul drumului ce aveam să urmez până la casa sumbră. Mă ridicai amețit când el termină și-l urmării prin toate culoarele, cum înainta încurajat de secretar și clienți; mă țineam după dânsul sărmănuț și înfrânt, ca după un părinte aspru, copilul care-și simte totuși viața cumplit de legată de mâna pedepsitoare. Îl urmării tot astfel și în zilele celelalte.

Prin toate sălile de audiență și prin toate coridoarele, se rostea numele lui Georges Radu Șerban ca al unui avocat mare. Iar nemernicia mea îmi reieșea și mai evidentă din nepriceperea pe care mi-o constatam pe zi ce trece, audiind și alți avocați, incomparabil mai mărunți, și din umilințele la care mă supuneau până și justițiabilii: un cetățean rotofei, cel dintâi la care mă adresai chiar eu, refuză să mă ia apărător gratuit la cea mai îndepărtată de centru judecătorie de ocol, de unde plănuiam să întreprind marșul triumfal înapoi spre înaltele secțiuni ale Curții și spre strada funebră a lui Georges Radu Șerban.

Mă năpusteam noaptea cu furie asupra volumelor grele pe care le cumpăram cu prețul a mari sacrificii de la anticarii de lângă chei. Pentru că eram într-adevăr clădit pe scheletul vârtos al unei neînfrânte voințe și ambiții; dar dinții lăcomiei mele intelectuale se înfigeau ca în săpun în talmudismul autorilor moderni, și ochii mi se închideau de neputință dinaintea vastității documentare a tomurilor celor vechi. Pe urmă aflai din șoapta publică o noutate (pentru mine) care mă făcu să holbez cei mai uimiți ochi care s-au holbat vreodată: temutul avocat ucisese în duel acum trei ani pe un alt purtător de nume istoric: Tudor Buzescu, bogătaș, cu mari capitaluri în întreprinderi și membru în multe consilii de administrație. De bună seamă că prima mea grijă fu atunci să aflu dacă Tudor Buzescu nu locuise cumva într-o anume parte a orașului, unde văzusem cândva o impunătoare înmormântare, și dacă duelul n-avusese cumva loc din cauza vreunei femei. Și aflai că

într-adevăr Tudor Buzescu locuise în preajma liceului unde-mi trecusem examenele și că era un bărbat superb, un renumit sportiv și o inteligență suplă și fină, că femeile se prăpădeau după chipul lui voluntar, semeț și totuși cu trăsături atât de regulate, deși adânci; totuși, că *nu o femeie* fusese pricina acestui duel, ci o simplă neînțelegere de club, crescută cu timpul și care izbucnise la un moment dat într-un violent conflict.

Am zâmbit atunci în sine-mi cu adânc înțeles și am urmat și mai departe investigațiile: nu mai încăpea nici o îndoială că neînțelegerea de club urmată de violentă ciocnire avea o cauză mai adâncă, o cauză care scăpase tuturor, dar care mie, simplu spectator întâmplător al acelor împrejurări trecute, nu-mi putuse scăpa.

Aflai însă mai departe că cei doi combatanți nu fuseseră niciodată prieteni, nici înainte, nici după însurătoarea lui Georges, care se petrecuse acum șase ani. Erau și adversari politici, și moșteniseră împreună disprețul și surda dușmănie reciprocă de la părinții respectivi, încurcați pe vremuri într-un greu și lung proces. Pricina se sfârșise ceva mai înainte de sorocul vieții celor doi adversari îmbătrâniți în luptă; o câștigase tatăl lui Tudor, care muri apoi îndată după aceia. Averea lui se împărți la cei doi moștenitori: casele din București, depozitele și toată averea mobilă o luă Tudor, iar imensele moșii oltenești, un frate al lui mai mare, care le tocă apoi repede în ultimii opt ani antebelici în petreceri monstre prin străinătate.

Neamul Buzeștilor se exproprie astfel de pe pământul strămoșesc, fără zbatere și revoltă – cum se întâmplă cu nemernicii de boeri ce-și păstrară și munciră avutul până după război – în curgerea lină a unui vis de fericire, în preajma ruletei din Monte Carlo, or dinaintea sticlelor cu vin centenar, care fac să se umple de un luciul aparte ochii curtezanelor cu păr roșu sau blond.

Așa se duse și pământul câștigat de la Șerbănești, pe nimic; Georges ar fi vrut să-l răscumpere din pietate filială, căci locul acela fusese mult drag părintelui său, însă risipitorul, din răutate (probabil tot pietatea filială îl îndemna la astfel de răutate) îl petrecu unui îmbogățit acaparator. Nu desigur din acest motiv Tudor începu să deteste pe cel care-și bătea joc de un nume și de-o moștenire sfântă; ci întreaga risipă el nu i-o putu ierta fratelui său, cu atât mai mult cu cât repetatele înstrăinări le săvârșea fără veste și parcă în dușmănie. De aceea, în ajunul duelului, Tudor avu grijă să-și lase întreaga avere pentru binefaceri și nici o centimă fratelui mână-spartă, lovit cumplit de această pedeapsă, pe care n-o aștepta chiar atât de radicală și de cruntă: mulți însă șopteau că bezmeticul așteptase la poarta sanatoriului vestea morții ca pe o sfântă salvare și că pătrunsese în casa frate-său mult mai repede ca oamenii legii. Testamentului desigur nu mai putu să-i facă nimic, căci el fusese dat din ajun de luptă sub formă autentică la tribunal; dar tot ce căzu sub mâna lui de prin cutii și de pe etajere umplu la moment buzunarele-i și servieta încăpătoare. Servitorii declaraseră chiar că-l văzuseră în mai multe rânduri revenind sub chip de frate îndurerat pentru a face inspecția birourilor și a casei de bani, dar instituțiile legate renunțară la investigații când se putu vedea ce mână imensă le revine din bănci și acțiuni nominale. Așa că Buzescul supraviețuitor cu prenumele întru ironie soartei Preda, se alesese și el cu ceva de pe urma morții fratelui său, la a cărui înmormântare, în chip de mândră desaprobară (gurile rele șopteau: pentru a da impresie că nu găsisese mai nimic în casa mortului), nu participase; cu toate că, dacă ar fi fost întrebat amical și discret, cum face de o duce acum, dacă nu atât de bine, în orice caz, destul de convenabil, mulți credeau că de bună seamă n-ar fi știut să răspundă.

Atât de multe lucruri aflai ducând cercetările până la extrema limită, adică până la testamentul lui Tudor Buzescu, pe care trebui chiar să-l citesc, pentru a vedea, nu cumva se găsește într-însul vreo dispoziție subtilă, suspectă, însă revelatoare oricât de puțin, a ceea ce mă așteptam eu, și nimeni alt, absolut nimeni, pe cât înțelesei, nu bănuia. Dar nimic, nici un semn, nici un indiciu, cât de slab; însă tocmai lipsa asta, căreia îi găsii o mie și una de explicații, mă convinse în cele din urmă și mai temeinic că numai eu singur dețineam adevărul întreg, în afară de cei închiși în sumbra casă. Cât despre rest, faptul că Georges Radu Șerban era, pe lângă avocatul de frunte, și un strașnic mânuitor al armelor, floare la ureche, cu toate că eu nu știam să mă bat cu altceva decât cu pumnii și cuțitul, ca toate haimanalele de taverne.

Faptul că n-am dat până acum crezare gândului care, întărit de atâtea grave aparențe și tentat de puterea magică a acestei perspective, mergea până la presupunerea unei ignoranțe totale din partea domnului Georges Radu Șerban asupra drumurilor străbătute de soția sa prin preajma casei lui Tudor Buzescu în preziua duelului, n-a fost deloc de natură să mă descurajeze, ca într-o bună zi să-mi strâng cu putere dinții și să mă prezint temutului avocat. Toate evenimentele acelea avuseseră loc demult. Tudor Buzescu nu mai era acum cel mult decât o fantomă (și asta, spun drept, cu toată predilecția mea pentru mister și încurcături nu mă întrista deloc, ba dimpotrivă), iar ceea ce mă atrăgea acum spre casa cu funebra înfățișare era frăgezimea unei zâne albe, închise ermetic într-un decor de dolii. Mai tragic mister decât al acestei grele încarcerări benevole – doamna putea doar ieși ori de câte ori dorea – nici că putea fi altul, pentru că, iarăși din investigațiile mele prin anticamerele diverselor petreceri boierești și din cronicile mondene cu ani în urmă ale gazetelor bucureștene în limba

franceză, stabiliu ușor că soții Radu Șerban erau foarte retrași și doamna (al cărei prenume tocmai îl aflasem) Alba nu se împărtășește câtuș de puțin din bucuriile zgomotoase ale vieții, la care strălucirea sa i-ar fi dat un atât de larg drept. Iubea ea până într-atâta pe soțul ei? Dar atunci ce-au însemnat toate acele împrejurări ale trecutului, care doar mie, martor involuntar, îmi glăsuiera atât de elocvent, așa cum îmi glăsuise apoi nopți de-a rândul acest chip dulce și mândru, chemându-mă cu glas ispititor de sirenă, pentru a mă izgoni apoi crunt și neîndurător când ochii mi se ridicau plini de nădejdi spre minunata-i făptură regească.

Sub umiliința acestei a doua înfățișări a închipuirii mele și, de bună seamă, ațâțat de ea, am pătruns în sfârșit în casa lui Georges Radu Șerban. Doamne, câte târcoale n-am mai dat atunci acestei case pentru a mă retrace apoi înfrânt, doar că mă vedeam în fața porței severe; degetul se apropia tremurând de butonul soneriei și apoi cădea paralizat. Numai ideea că poate am și fost ochit de cei din casă și că mă cercetează uimiți, își bat joc de mine sau sunt îngrijați de această nehotărâre, m-a făcut în cele din urmă să apăs, dar mai mult ideea că ea stă în dosul grelelor persiene și râde... ca atunci. I-am răspuns cu glas stins valetului, care m-a condus, pentru că era doar ora de primire, și trebuia să mă conducă. Și-n sala de așteptare, monumentală și luminată parcă artificial prin geamurile de deasupra, stăteam într-un jilț greu și închideam ochii din când în când, poate de grozavă mirare, sau poate de grozavă fericire.

Încăperea asta înaltă și destul de largă începuse să mă apese: simțeam atmosfere peste atmosfere lăsându-se pe capu-mi și pe umeri, gata să mă teșească, dacă jilțul n-ar fi fost cu adevărat moale și elastic... Am vrut să examinez ornamentațiile în ghips și jocul desenelor zugrăvelei, dar n-am priceput nimic și m-am uitat la vecinii mei. Era unul gros și astmatic ca o focă: eu n-am văzut

foca decât la cinematograf, însă nu știu ce mă face să cred că foca are un răsuflăt de astmatic. Vecinul meu era îmbrăcat într-o șubă de călătorit iarna într-o căruță, o șubă enormă, albastră și cu un enorm guler de vulpe sau de iepure. Era acum în Februarie și rostul șubei ăsteia l-aș fi înțeles afară. Dar cu toate că înăuntru caloriferul dogorea plăcut o căldură discretă și dulce, omul încotoșmănat astfel parcă nici nu visa să-și desfacă șuba: numai o deschisese în față, lăsând să se vadă un gheroc de piele dracului*, umflat și acela de parcă mai purta și alte boarfe pe dedesubt. În picioare avea botfori cu șirete, înalți până sub genunchi, ca ofițerii: fuseseră cândva roșii, dar acum erau înegriți și numai pe alocurea mai scăpau vreo pată din vechia culoare. Mai pe urmă am aflat că îl chema boer Gile, numele de familie i l-am uitat, că era de undeva de pe lângă Olt, făcea poezii în stil popular și într-adevăr purta pe dedesubtul gherocului de piele de drac încă un rând de haine, deși părea voinic și roșu în obraz. Când l-am cunoscut, mi-a mărturisit că la vârsta lui un om nu poate să-și pricinuiască moartea decât numai prin frig; oricât de șubrede i-ar fi arterele și celelalte organe, e suficient să se păzească de răceală, ca să nu atingă pe urma ei năruirea generală. De aceea umbla așa de încotoșmănat și iarna și vara și, cu toate că la analiză s-a dovedit că rinichii lui sunt putrezi, el nu se temea câtuș de puțin; atâta timp cât îi ținea la căldură, n-avea habar. Dar astea le-am aflat mai târziu de la el, acum însă îl cântăream cu coada ochiului și nu puteam să mă dumiresc. Dar prin nimic nu mi se da pe față nedumerirea, spre deosebire de celălalt client care aștepta, în rândul de fotolii de dincolo de boer Gile. Acela era bine îmbrăcat și părea nervos; își răsuca mustața neagră; așa cum și-ar întoarce ceasul un om foarte grăbit, apoi cădea în gânduri adânci, din care răsărea deodată aruncând priviri

* Denumire veche, populară, pentru o piele foarte aspră și rezistentă, de obicei de capră. (n. ed.)

de uimire spre bundra enormă a lui boer Gile. Îl privea cu ochii atât de mari și plini de indignare, că l-am crezut la început a fi chiar adversarul de proces al boernașului oltean; vroiseră amândoi să angajeze pe Georges Radu Șerban și nimeriseră în același moment în camera de așteptare – rămânea numai de văzut pe care dintre ei îl va alege avocatul. Astfel mi se păru mie – și împrejurarea asta, care mai la urmă văzui că nu-i decât o simplă închipuire, îmi mai dădu viață și mai puse puțin interes în sufletul meu; altfel parcă mă simțeam lovit de catalepsie și numai din când în când închideam ochii de mare mirare. Cei doi mă și văzuseră cum clilesc de des, dar poate își închipuiseră că e un simplu tic, ca și al domnului care se trăgea furios de mustață și-o răsucea, cu o repeziciune uimitoare, după ce privea indignat la bundra lui boer Gile.

Clientul care era înăuntru a ieșit și după el a mai ieșit un băiat tinerel, foarte elegant, de bună seamă secretarul. El a făcut semn lui boer Gile să intre, spre vădita ușurare a domnului celălalt, care atunci am văzut că nu-i poate fi rival de proces. Tinerelul și-a oprit ochii pe mine întrebător și insistent. M-am roșit deodată și am început să mă încovrighez deasupra pântecului; dar nu m-a întrebat nimic, nici acum, nici când a venit să ia pe domnul nervos.

Când am rămas singur și mi-am dat seama că nu mai e nici o putință de a evita rândul meu, o presimțire teribilă m-a copleșit deodată: dacă ea va ieși tocmai acum de după una din ușile acestea? Simțeam cum mă înec de-a binelea numai la acest gând și ajungeam să doresc chiar ca domnul dinăuntru să termine mai repede, numai presimțirea mea grozavă să nu se realizeze, înainte de a da ochii cu teribilul, în momentele acestea, pentru mine, domnul Georges Radu Șerban.